

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРИВАТНЕ ПРАВО І ПІДПРИЄМНИЦТВО

Збірник наукових праць

Випуск 12

КИЇВ 2013

УДК 346.26 (477) (082)
ББК 67.9 (Укр) 404 я 43
П 75

**Щорічний юридичний збірник наукових праць
видається з 1999 р.**

Засновник:

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України

Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 12, 2013 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2013. – 196 с.

Всебічно аналізуються та узагальнюються теоретико-методологічні підходи до розуміння приватного права в умовах правової держави, розкриваються актуальні питання цивільного права та цивільного процесу. Значна увага приділяється питанням розвитку договірних правовідносин, розглядаються проблеми сучасного житлового права. Досліджуються актуальні проблеми господарського права. Суттєва увага приділяється проблемам міжнародного приватного права.

Для вчених-правознавців, викладачів, докторантів, працівників державної влади та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться розвитком наукової думки в юридичній галузі.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України
(протокол № 1 від 30 січня 2013 р.)*

Редакційна колегія:

О. Д. Крупчан (головний редактор),

*М. К. Галянтич (заст. гол. редактора), А. Б. Гриняк, О. В. Дзера, А. С. Довгерт,
В. А. Васильєва, О. А. Беяневич, В. В. Комаров, В. В. Костицький,
Н. С. Кузнєцова, Д. М. Притика, В. В. Луць, Н. М. Мироненко,
Р. А. Майданик, Я. М. Шевченко, В. С. Щербина, В. В. Проценко, І. А. Янчук*

Постановою президії ВАК від 14 жовтня 2009 року № 1-05/4 збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво» Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України внесено до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України забороняється.

За достовірність інформації, що міститься в друкованих матеріалах, несуть відповідальність автори.

Надруковані в інших виданнях матеріали до розгляду не приймаються.

У передрукованих публікаціях посилання на «Приватне право і підприємництво» обов'язкове.

Адреса редколегії: 01042, Київ, вул. М. Раєвського, 23-А

www.ndippp.gov.ua

ndippp@adamant.net

© Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010

© Автори статей

Зміст

Крупчан О. Д. Приватноправові та публічно-правові засади регулювання підприємницьких відносин..... 5

І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Шишка Р. Б. Напрямки удосконалення регулювання приватних правовідносин..... 9

Д. Довгерт А. С. Сучасний стан наукових досліджень з міжнародного приватного права в Україні..... 12

ОІ Яковлев А. А. Конституційні акти початку 90-х років ХХ століття в процесі формування основ державного ладу України..... 17

Пацурія Н. Б. Місце страхового права в системі права України: загальна характеристика..... 21

2- 20 Татьков В. І. Категорія «особливості» як критерій розмежування предметів регулювання цивільного і господарського кодексів України..... 26

и Махінчук В. М. Суб'єкти підприємницької діяльності за цивільним та господарським законодавством України..... 28

2- Янчук І. А. Юридична термінологія: моделі застосування..... 32

ІІ. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Молодило К. Ю. Використання преюдиції та преюдиційності для захисту прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин..... 37

Миронова Г. А. Цивільно-правові засади права на медичну допомогу..... 43

Кочин В. В. Визначення цивільно-правового статусу неформальних організацій..... 48

Ільченко Г. О. Історико-правовий аналіз передумов виникнення страхових правовідносин..... 52

Левківський Б. К. Стягнення аліментів на дитину: сучасні проблеми та перспективи удосконалення нормативного регулювання..... 56

Резнік Г. О. Право дитини на життя: поняття та момент виникнення..... 59

Бичкова С. С., Чурпіта Г. В. Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справах позовного та окремого провадження (порівняльна характеристика)..... 63

Короленко В. М. Передумови диференціації цивільного процесу в частині розгляду та вирішення трудових спорів..... 67

Гарієвська М. Б. Дискреційні повноваження суду щодо усунення недоліків ухваленого ним рішення..... 72

Солом'яна Т. С. Загальні засади інституту цивільно-правової відповідальності..... 75

Лапечук П. І., Попович Т. Г. Окремі питання відчуження фізичною особою земельної ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства..... 78

Саракун І. Б., Ковалишин О. Р. Напрямки вдосконалення положень Закону України «Про акціонерні товариства»..... 85

Первомайський О. О. Юридична особа публічного права: проблеми визначення поняття..... 88

ІІІ. ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Гриняк А. Б. Договірна відповідальність як різновид цивільно-правової відповідальності сторін у підрядних зобов'язаннях..... 93

Міловська Н. В. Цивільно-правове регулювання строків у договорі прокату..... 97

Вавженчук С. Я. Особливості прав та обов'язків сторін договору найму..... 100

Проценко В. В. Особливості законодавчого регулювання агентського договору в Україні та Республіці Молдова: порівняльно-правовий аналіз..... 103

Пленюк М. Д. Правове регулювання строків і термінів у договорі будівельного підяду..... 107

Маріч Д. О. Зменшення ціни за договором купівлі-продажу..... 111

Особое внимание уделяется вопросу права пожизненного наследуемого владения земельным участком, поскольку многие учредители крестьянского (фермерского) хозяйства вносят в уставный фонд своих предприятий земельные участки именно такой формы собственности.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА»

Саракун І. Б.,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права
ІНДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

Ковалишин О. Р.,

викладач кафедри судочинства Юридичного інституту ПНУ ім. В. Стефаника

Статтю присвячено аналізу змісту Закону України «Про акціонерні товариства». Виявлено низку недоліків цього Закону, які на практиці ускладнюють можливість належного здійснення корпоративних прав акціонерів та їх захисту. Задля покращення правового забезпечення у цій сфері відносин автори запропонували низку змін та доповнень до зазначеного нормативного акта.

Ключові слова: здійснення, захист корпоративних прав, акціонерне товариство, акціонер, приватне акціонерне товариство, публічне акціонерне товариство, непрямий позов.

Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. (далі – Закон, ЗУАТ) [1, ст.384] є крайнім важливим спеціальним нормативним актом, що визначає порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів і цілу низку інших питань. Внесення подальших змін (останні – станом від 19.06.2012 р.) до Закону свідчить про те, що він все ще потребує свого удосконалення, оскільки практика його застосування викриває недоліки законодавця при викладенні окремих положень статей.

Актуальність теми даного дослідження обумовлена необхідністю внесення змін та доповнень до вказаного Закону з метою подальшого покращення правового забезпечення відносин у сфері здійснення та захисту корпоративних прав акціонерів.

Окремі проблемні питання удосконалення Закону «Про акціонерні товариства» висвітлювалися у працях М. Л. Белкіна, Т. В. Боднар, В. А. Васильєвої, О. М. Вінник, Т. В. Кашаніної, В. М. Кравчука, В. В. Луця, А. В. Смітюха, І. В. Спасибо-Фатєєвої та інших авторів. Однак значна частина положень цього Закону залишається без належної уваги і потребує комплексного підходу до його аналізу.

Зокрема, ч. 4 ст.7 ЗУАТ врегульовано порядок відчуження акцій приватних акціонерних товариств (далі – ПрАТ) і зазначено, що акціонер ПрАТ, який має намір продати свої акції третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це решту акціонерів товариства та саме товариство із зазначенням ціни та інших умов продажу акцій. Повідомлення акціонерів товариства здійснюється через товариство. Після отримання письмового повідомлення від акціонера, який має намір продати свої акції третій особі, товариство зобов'язане протягом двох робочих днів направити копії повідомлення всім іншим акціонерам товариства. Якщо інше не передбачено статутом товариства, повідомлення акціонерів товариства здійснюється за рахунок акціонера, який має намір продати свої акції.

Слід зазначити, що не завжди є сенс у практичному застосуванні цієї норми і вона недоречна для акціонера-міноритарія. Адже надіслання листів із повідомленням про вручення може виявитися витратнішим, ніж ціна самої акції (акцій). Окрім того, вказівка, що товариство може у статуті передбачити положення про те, що за його рахунок буде здійснюватися повідомлення акціонерів, ще не свідчить про реальні можливості такого закріплення для міноритарних акціонерів.

У цій же частині йдеться про таке: «якщо акціонери приватного акціонерного товариства та/або товариство не скористаються переважним правом на придбання всіх акцій, що пропонуються для продажу, протягом строку, встановленого цим законом або статутом, акції можуть бути продані третій особі за ціною та на умовах, що повідомлені акціонерам товариства». Із цього положення не зрозуміло, навіщо акціонеру-відчужувачу чи самому товариству нести витрати спочатку на повідомлення всіх акціонерів, а потім – продавати третій особі акції за ціною та на умовах, що повідомлені товариству та його акціонерам. Відтак виходить, що якщо ніхто із акціонерів цього товариства і саме товариство не придбає акції – відчужувач даремно витратиться, а потім ще й не зможе продати свої акції третій особі за встановленою ним ціною, щоб хоч трохи покрити свої витрати. Тому вважаємо за необхідне в абз. 2 ч. 4 ст. 7 Закону виключити слова «за ціною та на умовах, що повідомлені акціонерам товариства».

Крім того, у зв'язку із внесеними змінами до цього Закону від 03.02.2011 р. в частині 9 встановлено доповнення до цієї ж статті щодо того, що переважне право акціонерного товариства на придбання акцій власної емісії, що пропонуються їх власником до відчуження третім особам, не допускається. Така імперативна норма, очевидно, встановлена законодавцем з метою захисту інтересів самого товариства від зловживань акціонерів. Однак зазначимо, що акціонери приватного товариства часто не зацікавлені в участі в товаристві третіх осіб; а більш зручним для них може виявитися

акції товариством з метою їх подальшого продажу (протягом року) акціонерам цього самого товариства.

Подібне стосується також встановленого у ч. 8 ст. 7 Закону переважного права акціонерів на придбання акцій ПрАТ у зв'язку з їх заставою, де також можна було б встановити таке право й для самого товариства у разі виникнення права звернення стягнення на акції.

При цьому в обох випадках *вкрай важливим є врахування інтересів самого товариства та встановлених у ст. 67 Закону обмежень на викуп ним акцій (неплатоспроможність товариства внаслідок такого викупу; власний капітал товариства є меншим, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю, або стане меншим внаслідок такого викупу тощо); а також порядок реалізації цього права, що міститься у ст. 69 Закону.*

Незмінною, на жаль, залишається норма щодо кворуму загальних зборів: «за умови реєстрації для участі у них акціонерів, які разом володіють *не менш як 60 %* голосуючих акцій», що є неприпустимим. Наприклад, у Російській Федерації правомочність загальних зборів визначається більше 50 % голосуючих акцій; у Республіці Казахстан – присутністю 50 % голосуючих акцій; у Чехії – 50 % +1 акція; у Франції – для проведення зборів акціонерів досить присутності акціонерів (або їх представників), що володіють 25 % голосуючих акцій. Аналогічний кворум передбачено й для власників привілейованих акцій, тому його доцільно було б знизити в обох випадках до *більше як 50 %, із відповідною вказівкою про це в абз. 1 ч. 2 ст. 41 та абз. 2 ч. 2 цієї статті.*

Частиною 1 ст. 30 ЗУАТ передбачено: «Товариство виплачує дивіденди виключно грошовими коштами». Поряд із цим не існує й обов'язку товариства виплачувати дивіденди у грошовій формі. Положення цієї статті є дещо категоричними та дискусійними. Адже, незважаючи на те, що грошова форма виплати є найбільш поширеною, світовій практиці відомі також й інші її види, такі як: акції товариства; оплата дивідендів у натуральній формі (майном, товарами, продукцією, послугами тощо). Натомість пропонуємо закріпити більш альтернативне положення такого змісту: *«Дивіденди товариства виплачуються грошовими коштами. За рішенням загальних зборів дивіденди можуть бути виплачені іншим майном у порядку, передбаченому законодавством та статутом товариства»*. Така норма могла б надати можливість товариству, яке довгий час не виплачує дивіденди, розрахуватися із власниками акцій майном (продукцією товариства тощо). Особливого значення вона набуває для міноритарних акціонерів, які, втративши надію на отримання дивідендів у грошовій формі, будуть раді отримати хоча б якісь дивіденди.

Не менш дискусійним залишається питання щодо доцільності складення переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах, станом на 24 годину *за три робочих дні* до дня проведення таких зборів у порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему (ч.1 ст. 34 Закону). На вимогу акціонера товариство зобов'язане надати інформацію про включення до його переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах. Завдяки цьому в акціонерів є можливість заздалегідь встановити

наявність свого прізвища у ньому. З іншого боку, згідно з ч. 2 ЗУАТ вносити зміни до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах АТ, після його складення заборонено. Тому при зміні власника акцій може виникнути абсурдна ситуація, коли він не встигає включити себе до переліку акціонерів, хоча час для цього (три робочих дні до загальних зборів) ще залишається. На можливість виникнення у практичній діяльності таких ситуацій вказував О. О. Первомайський. Для уникнення подібних випадків доречним є виключення абз. 1 ч. 2 ст. 34: *«Вносити зміни до переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах акціонерного товариства, після його складення заборонено»*. Другий абзац, відповідно, вважати ч. 2 цієї статті.

Так само сумніву можна піддати обов'язок для публічних акціонерних товариств пройти процедуру включення акцій до біржового списку хоча б однієї фондової біржі (ст. 24). Адже, наприклад, для публічних акціонерних товариств з невеликою кількістю осіб це взагалі є зайвим і достатньо витратним. Не менш цікавим є те, що у статті перед зазначеним міститься положення про те, що акції публічного акціонерного товариства *можуть* продаватися та купуватися на фондовій біржі. Адже застосування ключового слова «можуть» начебто вказує на вибірковий, а не обов'язковий характер цієї норми, тоді як у наступному реченні цієї статті застосовується слово «зобов'язане». Вважаємо, що лістинг повинен здійснюватись не в обов'язковому порядку, а виходячи з умов економічної доцільності та потреб акціонерного товариства. Тому необхідним є виключення абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону: *«Публічне акціонерне товариство зобов'язане пройти процедуру включення акцій до біржового списку хоча б однієї фондової біржі»*.

Не менш складними є проблеми, пов'язані із захистом корпоративних прав акціонерів. Зокрема, про можливість звернення з позовом до посадових осіб органів товариства згадується в статті 42 ЗУАТ. У ній встановлюється імперативна норма про те, що статутом товариства заборонено встановлювати більшу кількість голосів акціонерів, необхідних для прийняття рішення з даного питання. Не визначеним залишилось коло осіб, які представлятимуть товариство в суді в справі проти його посадових осіб, про що неодноразово зазначалось в літературі [2, с. 217; 3, с. 42].

На нашу думку, доцільно було б абз. 2 ч. 3 ст. 42 ЗУАТ викласти в такій редакції: *«про звернення з позовом до посадових осіб органів товариства стосовно відшкодування збитків, завданих товариству та обрання представника, який має право подати позов від імені товариства»*.

Законом України «Про акціонерні товариства» передбачено спеціальний строк позовної давності для оскарження рішення загальних зборів. Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону він становить три місяці з дати його прийняття.

День проведення загальних зборів можна обрати за точку відліку позовної давності лише в тому випадку, якщо акціонер завчасно був повідомлений про час та місце проведення загальних зборів. У такому випадку він зможе реалізувати своє право брати участь у таких зборах особисто чи через представника. Але часто